

TÍZ ÉV TITKAI

Tíz évvel ezelőtt államosítottuk másodszor a magyar filmgyárakat, a forgalmazó és moziállalatokat. Másodszor, hiszen az 1919-es Tanácsköztársaság egyszer már állami tulajdonba vette, kommunizálta a filmgyárakat és vállalatokat. Sem az első, rövid ideig tartó, sem a második, immár végleges államosításnak nem tanulmányoztuk, nem elemeztük elég mélyen és alaposan a tapasztalatait, eredményeit és hibáit. Nem hasznosítottuk az első államosítás tanulságait és nem fejtettük meg az elmúlt tíz év állami filmgyártásának eddig még megmagyarázatlan titkait.

Vannak-e ilyen titkok? Vannak, bőségesen. Csak néhányra kívánok ezúttal rámutatni a teljesség és a megfejtés igénye nélkül, de azzal a mély meggyőződéssel, hogy gyökereik feltárása elengedhetetlenül szükséges filmkultúránk zavartalan továbbfejlődéséhez. Különös jelenségek, meglepő eredmények, makacs hibák jellemzik tízesztendő szocialista filmművészetünk útját. Merre keressük ezeknek a különös jelenségeknek okát, a titkok megfejtését? Mit tegyünk, hogy biztos kézzel építhessük tovább kivívott eredményeinket, kiküszöbölhessük, és a jövőben elkerülhessük az elkövetett hibákat?

Megfejtésre váró titok maga a kezdet. Az első állami film, a „Talpalatnyi föld” kirobbanó sikere. Nehéz erről elfogulatlanul írnom, hiszen lázban égő nappalaim, álmatlanul gyötrődő éjszakáim megfeszített munkája tapad a film minden kockájához, az ötlettől a megvalósításig, és visszaemlékezve még ma is előnt az alkotó küzdelem ihlető forrósága. Mert a „Talpalatnyi föld” harcban és harccal született. A társadalmi élet minden területén az új támadásba lendült a régi ellen, a párt harcolt a hatalom megszilárdításáért, a proletárdiktatúra megalapozásáért, a kulturális forradalom megkezdéséért. Talán maga ez a harc, ennek a harcnak a célja, lendülete, mozgósító ereje rejtja a „Talpalatnyi föld” titkának magyarázatát.

A nagyipar államosítása és a két munkáspárt egyesülése után, kiélezett helyzetben, az egész államosított filmszakma megszervezésének gondjaival és ezerféle teendőivel terhelt, túlnyomó többségükben polgári rutinhoz szokott régi filmszakemberekkel és néhány, a szakmával akkor ismerkedő fiatal művésszel, lerongyolódott technikai felszereléssel, de a leküzdhetetlennek látszó akadályokat szétromboló elszántsággal, hat hét alatt elkészült a közönséget forgatókönyv és a közös harci céltől áthatott, egységbe kovácsolódott kollektívával megkezdődött a forgatás. Az év végéig be is fejeződött, miközben négy másik játékfilm forgatása is elindult.

A politikai cél és a művészi feladat egygyőrrt az első pillanattól kezdve, a megvalósítás utolsó mozzanatáig. Az egygyőrrt kettős törekvés új alkotó módszereket követelt. A forradalmi úttörés felelőssége összefogta, felszabadította és megsokszorozta az alkotóművészek képességeit. Felgyújtotta képzeletüket, megacélozta akarataikat. A harc szenvedélye átáramlott a színészek játékába, a film képeinek ritmusába. Hol keressük a Talpalatnyi föld váratlan sikerének titkára a végső magyarázatot? A társadalmi és művészi harc mély, szerves egységében.

Feltárára váró titkok lappanganak a tíz év filmművészeti fejlődésének különös, mennyiségi és minőségi hullámszásában is. Az államosítástól napjainkig kerekén hetven játékfilm készült. Tehát tíz év alatt körülbelül ugyanannyi, ahány bemutató egy év alatt szerepel a budapesti színházak műsorán. Az első esztendőben tíz film készült. Közülük a Talpalatnyi földön

kívül az állami filmgyártás első filmoperettje: a Mágnaš Miska, két film-vígjátéka: a Dismagyar és a Janika, első munkástárgyú filmünk: a Szabóné, első színesfilmünk: a Ludaš Matyi és ekkor készült az Ūri muri is. Utána nyolc hónapra leállt a filmgyártás, noha több kész szövegkönyv várt forgatásra. 1950-ben csupán négy film készült. A következő években átlagosan hat, csak 1955-ben érte el újból az évi tizet. Azóta ez a szám évről évre lassan növekszik.

Ugyanilyen hullámzást mutat a filmek minősége. Ugyanazoktól a rendezőktől láthatunk kiemelkedő művészi alkotásokat, közepes és gyönge filmeket is. Ugyanabban a filmben gyakran remek részek gyönyörködtetnek és mellettük néha közepes vagy bosszantóan elhibázott mozzanatok. A kezdeti időszakban egy év alatt három magas művészi színvonalú film készült és a többi is, talán kettő kivételével, ha nem is kifogástalan, de sikeres, s a maguk nemében a jobb filmek közé számítható. A következő években megfordul az arány. Időnként született egy-egy kiemelkedő értékű alkotás, a többi azonban — bár ezek is felcsillantanak művészi mozzanatokot — az átlagos színvonal alatt marad és sok gyönge film is készült.

1954 végétől kezdve újból egymásután születtek a magas színvonalú alkotások: Budapesti tavasz, Liliomfi, Körhinta, Gázolás, Egy pikoló világos, Szakadék, Hannibál tanár úr, Bakaruhában stb. Mindez másfél év alatt. Közvetlenül az ellenforradalom előtt és hónapokig az ellenforradalom után megint lesüllyedt filmjeink átlagos színvonala. 1957 végén újra emelkedni kezd és most ismét egymásután készülnek a magas művészi színvonalú alkotások. Mi ennek a mennyiségi, de különösen minőségi hullámzásnak az oka?

Minden filmalkotás jellegét és művészi színvonalát három tényező határozza meg. A filmgyártóvállalat tulajdonosának érdeke, anyagi ereje és szakértelme, a film alkotóinak törekvése, tehetsége, lehetőségei és a közönség igénye. Ha ezek mind összhangba kerülnek, magas művészi színvonalú filmalkotás születik. Az államosítás óta nálunk a filmgyártó vállalatok tulajdonosa és irányítója a nép állama. Legfőbb érdeke a dolgozó nép szolgálata, a szocializmus megvalósításának segítése a művészet sajátos eszközeivel is. A rendelkezésre bocsátott anyagi erő sokszorosan nagyobb, mint bármelyik vállalkozó volt a magyar film hatvanéves történetében. Filmjeink alkotói többszörösen bizonyították, hogy nagy tehetségű, hozzáértő művészek, akik tudnak élni a kapott lehetőségekkel, s ha nem is minden esetben és ingadozás nélkül, de képesek azonosulni a nép államának érdekével. Közönségünk többrétegű és átalakulóban van. Széles rétegeket tart még rabságában a kispolgári ízlés, de egyre növekszik azoknak a száma, akik az igazi filmművészetet igénylik és élvezik.

Legművészeink filmalkotásaink akkor születtek, filmgyártásunk színvonala olyankor ivelt fölfelé,

amikor az állami irányítás képviselői szilárd következetességgel érvényesítették a dolgozó nép érdekét szolgáló politikai célokat, kellő szakértelemmel rendelkeztek, amely a filmalkotás művészi sajátosságainak messzemenő figyelembevételében nyilvánult meg, és nem kerültek szembe a közönség fejlődő igényével; amikor az alkotók művészi törekvése teljesen azonosult a népet szolgáló állami érdekekkel és nem a kispolgári vagy általában polgári ízlésű, hanem a fejlődő igényű szocialista vagy szocialistává alakuló közönségnek akartak filmet alkotni. Egy mondatban: filmjeink művészi színvonalának és egyben társadalomfejlesztő hatásának az volt és az marad a legfőbb biztosítéka, ha a filmek alkotóművészei egész ember-

ségükkel a helyes állami irányítás politikai céljait követik, az állami irányítók pedig ennek érdekében a művészek alkotó képességeinek gazdag kibontakozását segítik, a dolgozó közönség nemesező igényeit együttesen figyelembe véve és tovább fejlesztve.

Meggyőződésem, hogy a politikai cél és a művészi törekvés, a társadalmi mondanivaló és az érzékeltető forma összhangjának és ellentéteinek elemző vizsgálatával deríthetjük fel a szocialista magyar filmek nemzeti jellegének tikkát és a magyar filmművészet sok más tisztázatlan rejtélyét is. Filmművészetünk sajátos nemzeti vonásait és magas művészi színvonalát felismerik és értékelik az egész világon. Rövid tíz esztendő alatt a magyar filmművészet sajátos, új színekkel gazdagította a világ filmtermését. Olyan értékes filmalkotásokkal, amelyekben a magyar valóság filmművészeti tükrözése és a magyar társadalom fejlesztésének törekvése elválaszthatatlanul egységbe forrt. Ez az egység filmjeink művészi értékének és nemzeti jellegének forrása, filmművészetünk tudatos fejlesztésének biztosítóka. Törvényszerűségeinek elméleti elemzésével és gyakorlati erősítésével fejthetjük meg kiküszöbölendő hibáink és tovább építendő eredményeink tikkait.

HONT FERENC

10 ÉVES AZ ÁLLAMOSÍTOTT FILMGYÁRTÁS

A Színháztudományi és Filmtudományi Intézet rendezésében szeptember 26-án este az Uránia filmszínház emeleti helyiségében nyílt meg a »10 ÉVES AZ ÁLLAMOSÍTOTT FILMGYÁRTÁS« kiállítás.

A kiállítás egésze érzékelteti és egy bevezető-magyarozó tabló közli az 1948-ban bekövetkezett államosítás jelentőségét.

A »TALPALATNYI FÖLD«-től — az államosított filmgyártás első nagygényű alkotásától — színes tablókön sikeres filmek sora vezet el

az »ÉDES ANNA«-ig.

Fotók, plakátok, díszlet- és jelmeztervek ötvözetén keresztül elevenednek meg kedves filmjeink és ezeknek kedves alakjai.

A »Talpalatnyi föld« Góz Jósokdját életnagyságú fotófigurában látjuk viszont.

Ugyancsak egy méternél nagyobb figurákban kiemelve látjuk a libáit vásárra hajtó Ludas Matyit, a Körhinta fiatal, hintázo szerelmespárját, a felejtethetlen Nyúl tanár urat, Dérynéet és a többieket.

A legnagyobb helyet elfoglaló játékfilmekben kívül a 10 év rajz- és bábfilmjeinek és a naggyá nőtt népszerű-tudományos és dokumentum filmjeinek, híradóinak anyagát mutatja be a kiállítás.

A kiállított díjak és oklevelek sok külföldi fesztiválon elért eredményről dicselkednek: a TALPALATNYI FÖLD, TÜZKERESZT-SÉG, ELETJEL — munka díjat, a SEMMELWEIS a legjobb életrajz film díját, ERKEL a legjobb zenei film díját, az EGY PIKOLÓ VILÁGOS a SZAKADÉK-kal megosztva fődíjat kapott KARLOVY VARY-ban. Ezenkívül több jelentős díjat kaptak filmjeink a VELENCEI fesztiválon. Rajzfilmjeink közül az ERDEI SPORTVERSENY és a KÉT BORS

ÖKRÜCSKE, népszerű-tudományos és dokumentumfilmjeink közül HOMOKI NAGY ISTVÁN és KOL-LÁNYI ÁGOSTON filmjei nyertek különböző külföldi díjakat.

A jelentős hazai és külföldi sikereket kormányzatunk számos Kossuth-díjjal, kiváló és érdemes művészi cím adományozásával ismerte el, a Hunnia filmgyár kollektíváját pedig Vörös Zászló érdemrenddel tüntette ki.

KÖRTVELYES ÁGNES

Az »Eletjel« Karlovy Vary-i munkadíja

A »Hannibál tanár úr« Karlovy Vary-i első fődíja

